

Orgaandonatie na euthanasie

Promotie mr.drs.Jan Bollen, 1 november 2019 (predicaat Cum Laude)

Het proefschrift van Jan Bollen behandelt de medische, juridische en ethische aspecten van orgaandonatie na euthanasie. Deze procedure maakt het mogelijk dat een patiënt organen doneert na euthanasie. In 2012 werd orgaandonatie na euthanasie voor het eerst in Nederland uitgevoerd. In 2018

ondergingen in Nederland 6126 patiënten euthanasie. Ongeveer 10% van de patiënten die euthanasie ondergaan zouden medisch gezien in aanmerking kunnen komen voor orgaandonatie. Vooral patiënten die lijden aan een neurodegeneratieve hersenziekte, komen in beginsel daarvoor in aanmerking. Orgaandonatie na euthanasie werd in Nederland al minstens 50 keer uitgevoerd.

Orgaandonatie na euthanasie

De wetgeving in Nederland inzake orgaandonatie maakt verschil tussen het ter beschikking stellen van organen bij leven en na overlijden. De eerste situatie doet zich voor wanneer iemand bijvoorbeeld (bij leven) zijn nier doneert aan een ander. Van orgaandonatie na overlijden wordt gesproken na hersendood of nadat hartstilstand is ingetreden. Orgaandonatie na euthanasie wordt juridisch gezien als een situatie waarin de behandeling van een patiënt, die is opgenomen op de intensive care afdeling, wordt gestaakt. Na het stopzetten van de levensondersteunende maatregelen kan orgaandonatie plaatsvinden indien de patiënt binnen twee uur overlijdt.

Zorgvuldigheidseisen

De patiënt die euthanasie wenst te ondergaan dient te voldoen aan de wettelijke zorgvuldigheidseisen. Er dient sprake te zijn van uitzichtloos en ondraaglijk lijden, het moet gaan om een weloverwogen en vrijwillig verzoek van de uitvoerig geïnformeerde patiënt, er dienen geen redelijke andere opties meer beschikbaar te zijn, en er dient een tweede, onafhankelijk arts de patiënt te beoordelen. Nadat de procedure is uitgevoerd door de uitvoerend arts, beoordeelt de regionale toetsingscommissie euthanasie of dit zorgvuldig is gebeurd.

Hoe wordt orgaandonatie na euthanasie uitgevoerd

Het Maastricht UMC+ en het Erasmus MC Rotterdam stelden in 2015 een handreiking op over de praktische aspecten van orgaandonatie na euthanasie. Dit leidde in 2017 tot een geautoriseerde Richtlijn.

Welke stappen moeten achtereenvolgens uitgevoerd worden om orgaandonatie na euthanasie mogelijk te maken?

- Een patiënt dient te voldoen aan de zorgvuldigheidseisen voor euthanasie (zie hierboven).
- Pas nadat er over de euthanasievraag een besluit is genomen, kan de patiënt vragen om ook in aanmerking te komen voor orgaandonatie.
- Met name patiënten die lijden aan een neurodegeneratieve ziekte zoals MS, ALS, de ziekte van Huntington en ADCA/SCA, zijn in beginsel geschikt om als donor te fungeren.
- De uitvoerend arts, meestal een huisarts of een verpleeghuisarts, zal in overleg met een transplantatiecoördinator onderzoeken of er tegenargumenten bestaan voor orgaandonatie.
- Vervolgens dient onderzocht te worden welke organen in aanmerking komen voor orgaandonatie. Op basis van de resultaten worden patiënten van de transplantatiewachtlijst opgeroepen.
- Op de dag van de procedure wordt de donerende patiënt ontvangen in een patiëntenkamer die zich dichtbij de operatiekamers bevindt; dit kan ook een kamer op de intensive care zijn. Het is van belang dat de procedure in alle rust kan worden uitgevoerd, en dat er eventuele naasten aanwezig kunnen zijn. Het is meestal de huisarts die de procedure uitvoert.
- Nadat het overlijden is vastgesteld, en nadat de wettelijk voorgeschreven vijf minuten 'no touch time' zijn verlopen, wordt de patiënt zo spoedig mogelijk getransporteerd naar de operatiekamer.
- Omdat euthanasie in Nederland een niet-natuurlijk overlijden is, behoort de Officier van Justitie toestemming te geven voor zowel de verplaatsing van de overledene als de orgaandonatie. Ook de gemeentelijk lijkschouwer dient van tevoren geïnformeerd te worden.
- Vervolgens worden de organen op aangeven van Eurotransplant vervoerd naar de ontvangers. Het is niet mogelijk voor de donor om zelf een ontvanger aan te wijzen.
- Na de procedure kunnen de naasten desgewenst afscheid nemen van de patiënt in het mortuarium, of kan de overledene terug naar huis vervoerd worden.

Dilemma's

Het blijft een discussiepunt of en hoe een arts de patiënt dient te informeren over orgaandonatie na euthanasie. Een patiënt mag zich niet onder druk gezet voelen om te doneren, en de patiënt mag niet de indruk krijgen dat euthanasie enkel wordt uitgevoerd omdat hij dan zijn organen zal doneren. De huidige richtlijn stelt dat beide procedures zo goed mogelijk van elkaar gescheiden dienen te blijven. In de praktijk is dit weleens lastig, omdat de patiënt vaak al eerder vraagt naar mogelijkheden inzake orgaandonatie. Het is echter van belang dat de arts aan de patiënt duidelijk maakt dat pas gesproken kan worden over orgaandonatie nadat is vastgesteld dat er voldaan is aan de zorgvuldigheidseisen voor euthanasie.

Juridische uitdaging voor het ziekenhuis

Om orgaandonatie na euthanasie uit te voeren dient men te handelen volgens verschillende wetten. Dit geldt ook voor ziekenhuizen. Het uitvoeren van euthanasie door de huisarts in het ziekenhuis, ondersteund door ziekenhuispersoneel, creëert enkele juridische uitdagingen. Stel dat de regionale toetsingscommissie euthanasie tot de conclusie komt dat de procedure onzorgvuldig is uitgevoerd. Dit kan leiden tot een tuchtzaak of een strafrechtelijke vervolging. Iedereen die betrokken was bij de procedure, dus zowel de andere zorgverleners als de raad van bestuur van het ziekenhuis, zou dan als medeplichtig beschouwd kunnen worden. Zij zijn dan namelijk opzettelijk behulpzaam geweest bij het plegen van een misdrijf, of zij hebben hiertoe opzettelijk gelegenheid of middelen verschaft. Om die reden kunnen ziekenhuizen soms terughoudend zijn om orgaandonatie na euthanasie in hun instelling toe te staan.

Functioneren van de organen bij ontvangers na euthanasie

Patiënten die orgaandonatie na euthanasie ondergaan lijden vaak aan een neurodegeneratieve ziekte, waarbij de te doneren organen goed blijven functioneren. Uit het onderzoek van Jan Bollen blijkt dat nieren die getransplanteerd werden na euthanasie 3,4 keer minder risico hadden op een vertraagd functioneren dan nieren getransplanteerd na hersendood of hartstilstand.

Euthanasie door orgaandonatie

Jan Bollen heeft ook onderzocht wat de medische, juridische en ethische argumenten zijn om orgaandonatie toe te laten bij een patiënt die onder anesthesie is. De patiënt overlijdt dan niet door euthanasiemedicatie, maar krijgt anesthesie alvorens de organen, inclusief het hart, uitgenomen worden. Het uitnemen van de organen veroorzaakt in dit geval het overlijden. De wetgeving maakt op dit moment deze procedure nog niet mogelijk maar zou wel leiden tot een betere kwaliteit en een hoger aantal van gedoneerde organen.

Echter, de mentale gevolgen van de procedure voor alle betrokkenen inclusief de hartchirurg mogen niet onderschat worden. Ook dient vermeden te worden dat het brede publiek de indruk krijgt dat er een 'jacht' op organen bestaat, waarbij vitale organen kunnen worden uitgenomen bij een levende patiënt. Aan de andere kant, orgaandonatie ook onder anesthesie, kan voor sommige patiënten met een euthanasiewens een gewenste procedure zijn. Hiertoe behoort ook het mogen aanwijzen van de ontvanger!

Note! Het volledige proefschrift inclusief Nederlandstalige samenvatting kan via google gevonden met de zoekwoorden "Jan Bollen" en "Proefschrift Organ Donation after Euthanasia"